

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

¹Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

²Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

³Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

Анотація: У дослідженні проаналізовані основні тенденції реалізації процесу бюджетного фінансування наукової сфери України як фундаменту соціально-економічного розвитку країни. На основі проведеного аналізу сучасного статистичного матеріалу доведено визначальну роль держави у забезпеченні належного обсягу фінансування наукової сфери.

Ключові слова: витрати на наукові дослідження і розробки; науково-технічні дослідження; фундаментальні дослідження; прикладні дослідження.

Abstract: The study analyzed the main trends in the implementation of the process of budgetary financing of the scientific sphere of Ukraine as the foundation of the socio-economic development of the country. Based on the analysis of modern statistical material, the decisive role of the state in ensuring the appropriate amount of financing of the scientific sphere has been proven.

Keywords: expenses for scientific research and development; scientific and technical research; fundamental research; applied research.

Сучасна глобальна тенденція підвищення ролі наукових досліджень і розробок у забезпеченні прискорення соціально-економічного прогресу людства у контексті суттєвих перетворень соціальних відносин у напрямі трансформації економічних зав'язків актуалізує питання підвищення рівня суспільних витрат на посилення науково-інноваційної діяльності. Сьогодні стратегічний розвиток будь-якої держави базується на забезпеченні пріоритетного фінансування наукової сфери та інноваційної спрямованості функціонування бізнес-середовища, що передбачає необхідність проведення системної роботи з пошуку найбільш ефективних напрямів використання фінансових ресурсів та структури їх джерел у процесі реалізації науково-технічної та інноваційної державної політики.

Поступове підвищення рівня державного фінансування наукових досліджень та розробок має ключове значення для подальшої реалізації наукового потенціалу України, його збереження і відтворення, що є нагальною умовою повоєнного відновлення нашої країни. Навидь з урахуванням скрутної економічної ситуації, яка обумовлена необхідністю підвищення рівня державних воєнних витрат в умовах воєнного стану, однією з важливих сфер фінансування, на нашу думку, повинна залишатись наукова та науково-технічна діяльність, посилення якої здатне прискорити відтворювальні процеси та в подальшому стимулювати приборкання соціально-економічних викликів в країні. Вирішальна роль наукової сфери та її суттєвий вплив на рівень економічного розвитку, а також необхідність її державної підтримки зафіксовані у законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність», 48 стаття якого містить норму, відповідно до якої обсяги фінансування даної сфери повинні бути не нижчими, ніж 1,7% ВВП України [1]. Але, на жаль, дія цієї норма була припинена з 2016 року та щорічно визначалась у відповідності до реальних можливостей бюджету України і, як правило, коливалась у межах 0,2-0,3 %. Водночас, у 2020-у році витрати на наукові дослідження та розробки становили 0,41% ВВП, що є найвищим

показником за останні роки (рис.1).

У період дії воєнного стану в нашій країні державне фінансування наукової сфери дещо знизилось, але вже у 2024 році ми можемо спостерігати позитивну динаміку. Обсяги цих витрат у 2024 році становили більше, ніж 28,3 млрд грн, що складає 0,37 % ВВП.

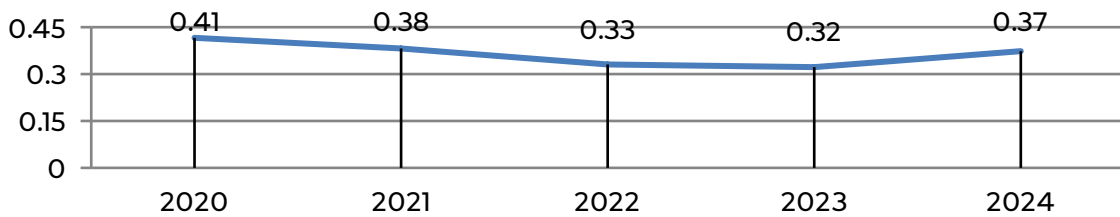

Рисунок 1. Частка витрат на наукові дослідження і розробки у ВВП, %*

*джерело: [2]

У 2025 році бюджетне фінансування науки нараховувало 16,2 млрд грн, а у 2026-у році Уряд планує витратити на науково-дослідницьку сферу 20,1 млрд грн (рис.2).

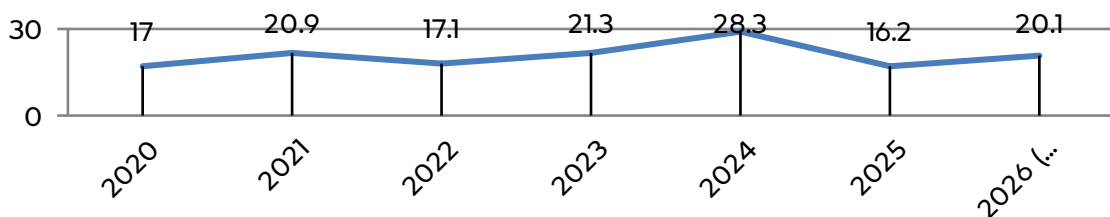

Рисунок 2. Витрати на наукові дослідження і розробки, млрд грн*

*джерело: складено авторами за [2; 3; 4]

Аналіз структури бюджетних витрат на наукові дослідження і розробки в Україні за період 2020-2024 роки підтверджує пріоритетне фінансування науково-технічних (експериментальних) розробок, що становили найбільшу частку від загального обсягу державних витрат у наукову сферу. Але, цей напрям за означений період у відсотковому вимірі демонструє тенденцію до зниження частки витрат від 51,6 % у 2020-у році до 47,6% у 2024-у, водночас, за обсягами витрат фінансування зросло з 8792057,9 до 13483139,9 тис грн (рис.3).

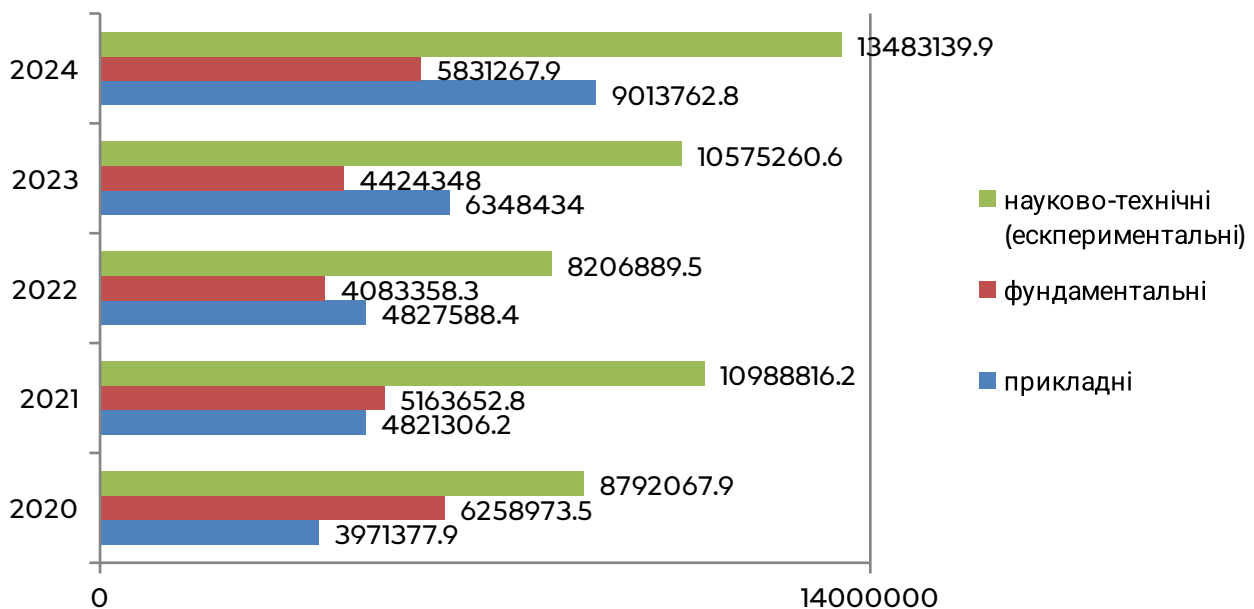

Рисунок 3. Структура витрат на наукові дослідження і розробки за видами робіт, тис

грн*

*джерело: розроблено авторами за [2]

Обсяги фінансування фундаментальних наукових досліджень за період 2020-2023 роки демонструють тенденцію до зниження від 6258973,5 тис грн до 442348 тис грн, проте у 2024 році ситуація поліпшилась – витрати зросли на 1406919,9 тис грн по відношенню до попереднього року. За означений період відсоток витрат від загального обсягу зменшився з 25 % до 20,6 %. Вважаємо, що тенденція до зниження витрат на цей вид наукової діяльності несе певні ризики, оскільки у стратегічному контексті саме фундаментальні наукові дослідження забезпечують формування високого рівня науково-інноваційного розвитку країни.

Найбільш позитивна ситуація у період 2020-2024 рр склалась з бюджетним фінансуванням прикладних наукових досліджень, обсяг витрат на які щорічно зростав як у відсотковому розрізі, так і за загальною кількістю вкладених коштів. На наш погляд, така тенденція пов'язана з більш швидким отриманням економічного ефекту від впровадження результатів прикладних досліджень. В умовах дії негативних процесів в економіці країни, спричинених воєнним станом, та наявністю найбільш пріоритетних бюджетних витрат на фінансування воєнної сфери, ця тенденція є цілком виправданою. Водночас, з урахуванням необхідності формування передумов повоєнного відновлення, яке може бути забезпечено розвитком наукового потенціалу країни, вважаємо за доцільне більше зусиль зосередити на стимулюванні поширення в Україні фундаментальних наукових досліджень.

Проведений ґрунтовний аналіз сучасних статистичних даних надав можливість дійти висновку стосовно визначальної ролі держави у забезпеченні фінансових ресурсів розвитку науково-дослідної сфери країни. Водночас необхідно, на наш погляд, зосередити більше уваги на формуванні більш тісних зв'язків між науковою сферою та наявними і потенційними стейкхолдерами, представниками бізнес-середовища та громадянського суспільства з метою поширення джерел фінансування науково-інноваційної діяльності.

Тези підготовлені за результатами дослідження, що фінансується за рахунок бюджетних коштів МОН України, «Комплексне наукове дослідження забезпечення просторового інвестиційно-інноваційного розвитку Українського Причорномор'я» (договір №БФ/С20-2025 з Міністерством освіти і науки України; реєстраційний номер: РК 0125U003488).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
2. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zdiysnennya-naukovykh-doslidzhen-i-rozrobok>
3. У 2025 році видатки на освіту та науку становили понад 410 млрд гривень : Міністерство фінансів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-u-2025-rotsi-vydatky-na-osvitu-ta-nauku-stanovyly-ponad-410-mlrd-hryven>
4. Верховна Рада ухвалила Державний бюджет України на 2026 рік : Міністерство фінансів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalyla-derzhavnyi-biudzheth-ukrainy-na-2026-rik>

Рубель Олег Євгенович, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, e-mail: rubeloleg@gmail.com

Кузнєцова Марина Аркадіївна, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, e-mail: kuznetsova.zzk@gmail.com

Лабунська Ольга Броніславівна, молодший науковий співробітник відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, Україна, e-mail: olga.joy141970@gmail.com

Rubel O., Dr. Sc. (economics), professor, head of department of development of integration of

science, education and business, State institution «Institute of market and economic and ecological researches of the National Academy of science of Ukraine», Odesa, e-mail: rubeloleg@gmail.com

Kuznetsova Maryna A., candidate of economic sciences, docent, senior researcher of the department of integration of science, education and business, State institution «Institute of market and economic-ecological research of the National Academy of sciences of Ukraine», Odesa, e-mail: kuznetsova.zzk@gmail.com

Labunska Olga B., junior researcher, department of integration of science, education and business, State institution «Institute of market and economic-ecological research of the National Academy of sciences of Ukraine», Odesa, e-mail: olga.joy141970@gmail.com

